

AKTUELNI PROBLEMI PROIZVODNJE I OTKUPA MLIJEKA U SR BOSNI I HERCEGOVINI*

Dr. Ferid POBRIĆ, Privredna komora BiH, Sarajevo

Stočarska proizvodnja u Bosni i Hercegovini u proteklom periodu bilježi stalan porast. Međutim, zbog niza složenih i specifičnih problema koji se javljaju u ovoj oblasti, dostignuti nivo proizvodnje je znatno ispod stvarnih prirodnih i drugih mogućnosti. To je slučaj i sa proizvodnjom mlijeka, koja se mora posmatrati u sklopu cjelokupnog programa razvoja stočarstva, posebno govedarstva, jer sve mjere usmjerene na povećanje produktivnosti te vrste stoke su jedina garancija za veću proizvodnju, otkup i bolju snabdjevenost tržišta mlijekom i mlječnim proizvodima. Radi toga se osnovna opredjelenja u politici razvoja stočarske proizvodnje u periodu 1981—1985. godine kreću prvenstveno na veće korištenje postojećih potencijala, te povećanje proizvodnje po grlu. Mogućnosti u tom pogledu nisu iskorištene, posebno na individualnom sektoru gdje je proizvodnja mlijeka po kravi niska i kreće se oko 1.180 litara.

Sa blizu milion goveda, od čega 666.000 krava i steonih junica, Bosna i Hercegovina se nalaze na drugom mjestu u Jugoslaviji. Sa tolikim brojem krava u Republici se proizvodi svega 762 miliona lit. mlijeka. Relativno veliki broj krava na usitnjenom posjedu individualnih proizvođača sa lošim pasminskim sastavom, nedovoljnom ishranom i smještajem, usloveli su tako nisku proizvodnju po grlu.

Produktivnost mlijeka po kravi u posljednjih 5 godina kretala se od 1.095 do 1.312 lit. po kravi, odnosno na individualnom sektoru od 1.023 do 1.213 lit., a na društvenom od 3.727 do 4.030 lit.

Proizvodnja mlijeka po kravi (1976 — 1980 god.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Proizvodnja po kravi lit.	1.095	1.147	1.203	1.236	1.312
Mlijeka po kravi na individualnom sektoru	1.023	1.073	1.135	1.173	1.213
Mlijeka po kravi na društvenim gazdinstvima	3.727	3.783	4.004	3.990	4.030
Ukupna proizvodnja mlijeka u mil. lit.	638,4	683,3	699,9	720,8	762,3

Ukupna proizvodnja mlijeka u 1980. godini je, u odnosu na 1976. godinu, porasla za 19,4%.

Proizvodnja mlijeka na društvenim farmama je isto tako znatno povećana. Od cca 19 miliona lit. u 1976. godini društvena gazdinstva u 1980. godini proizvela su preko 27 miliona lit. mlijeka sa prosjekom od 4.030 lit. po kravi.

Razvoj proizvodnje mlijeka u Bosni i Hercegovini u narednom periodu do 1985. godine se veže za razvoj ukupne govedarske proizvodnje, koja će se prvenstveno bazirati na poboljšanju pasminskog sastava goveda, veće korišćenje vještačkog osjemenjivanja krava, unapređivanje službe selekcije te na povećanju proizvodnje kvalitetne i jeftine stočne hrane i dr.

U skladu sa potrebama i mogućnostima, predviđa se u 1985. godini slijedeća proizvodnja mlijeka u BiH:

	Ukupno		Društveni sektor	
	1980.	1985.	1980.	1985.
Mlijeka u mil. lit.	762	900	27	40
Mlijeka po kravi, lit.	1.236	1.345	4.030	4.150

* Referat održan na »Mleko '81«, 24—29. 10. 1981., Maribor.

Povećanje ukupne proizvodnje mlijeka u 1985. godini u odnosu na 1980. godinu, iznosit će preko 18%. Znatno će porasti i proizvodnja mlijeka po grlu.

U sadašnjoj situaciji, i pored visoke proizvodnje mlijeka po kravi, društvene farme se nalaze u nezavidnim uslovima privređivanja. Visoki troškovi ishrane, usluga, goriva i dr. uz fiksnu cijenu mlijeka, određuju ekonomske efekte ove proizvodnje.

Slična situacija je i na individualnim gazdinstvima. Cijene osnovnim hranjivima su znatno iznad cijena s kojima se ušlo u kalkulaciju proizvodnje mlijeka. Disproporcije u cijenama hrane, te žive stoke i limitirajućih cijena mlijeka, su stalno prisutne. Sve to ozbiljno otežava i pogoršava ekonomski položaj proizvođača mlijeka, te utiče, kako na ukupnu proizvodnju, tako i na otkup mlijeka. Rješenja u tom pogledu će se usmjeriti, prije svega, na veće korištenje prirodnih resursa. Tehnologija proizvodnje mlijeka na skupim hranjivima je neodrživa. Radi toga su sve stručne mjere u tom pravcu okrenute ka široj proizvodnji i upotrebi silaže i drugih kabastih hranjiva, te racionalnije korištenje postojećih pašnjaka, posebno na brdsko-planinskom području. Na sprovođenju takvih stručnih mjera se i predviđa proizvodnja mlijeka u narednom srednjoročnom planu razvoja agrokompleksa do 1985. godine.

Kada je riječ o otkupu mlijeka, onda, prije svega, treba reći da je mlijeko proizvod koji je u stočarstvu najviše doprinjeo procesu udruživanja individualnih proizvođača u BiH i razvoju samoupravnih socijalističkih odnosa na selu. Tome treba zahvaliti veoma brz proces organizovanog prihvata-otkupa mlijeka. Tako je od cca 55 miliona lit. mlijeka, koliko se otkupljivalo 1975. godine, količina otkupljenog mlijeka u 1980. godini iznosila 101,2 miliona.

Otkup mlijeka u BiH (1976 — 1980 god.)

u 000 lit

God.	Ukupna proiz. mlijeka u BiH	Ukupan otkup	% otkuplj.	Mlijeko iz kooperacije	% mlijeka kooperacije
1976	638.367	66.842	10,47	48.607	72,71
1977	683.284	94.003	13,75	74.513	79,26
1978	699.961	107.232	15,31	86.899	81,03
1979	720.788	93.319	12,94	69.006	73,94
1980	762.236	101.237	13,28	80.128	79,15

Iako je otkup mlijeka u proteklom periodu imao znatan porast, ipak je tržišni višak mlijeka od cca 13—15% od ukupne proizvodnje mlijeka u BiH nedovoljan. Toliko učešće u otkupu ne može podmiriti sve brže rastuće potrebe potrošnje. Radi toga je već u prošloj, a posebno u ovoj godini, došlo do teškoća u snabdjevanju potrošačkih centara mlijekom, upravo radi veoma izraženog trenda potrošnje mlijeka, uz niži pad otkupa.

U ukupno otkupljenim količinama mlijeka, najveće učešće čini mlijeko iz kooperacije. I društvene farme s učešćem u ukupnom otkupu od cca 20—22%, predstavljaju stabilizirajući faktor snabdjevenosti tržišta mlijekom.

U Bosni i Hercegovini postoji oko 1.000 sabirnih mjesta na kojima se vrši otkup mlijeka. Organizacija otkupa mlijeka teče dosta dobro, iako se mljekare i organizatori otkupa suočavaju s određenim teškoćama oko širenja sabirnih — otkupnih mjesta. Problem se ispoljava u velikim zahtjevima za lociranje

laktofriza, počev od urbanističke suglasnosti, projekta i građevinske dozvole, do problema plaćanja struje za laktofrize. Ovo je znatno uticalo na širenje sabirnih stanica, a time i povećanje otkupa mlijeka u Republici.

Naredni srednjoročni plan predviđa povećanje otkupne proizvodnje mlijeka u BiH, kao i povećanje otkupa. Tako se u 1985. godini predviđa otkup od 150 — 160 miliona lit. mlijeka, odnosno 16,6 — 17,8% od ukupne količine proizvedenog mlijeka. Za te količine otkupa neophodno je proširenje mreže sabirnih stanica s uređajima za hlađenje mlijeka. Isto tako, u planu je podizanje novih farmi koje daju veću sigurnost u snabdjevanju tržišta mlijekom. Predstoji rekonstrukcija postojećih i izgradnja nekih novih prerađivačkih kapaciteta, što će omogućiti prihvat planiranih tržišnih viškova mlijeka.

Stvoreni institucionalni preduslovi u BiH, gdje su se proizvođačke, prerađivačke i prometne organizacije našle u okviru istih složenih organizacija, doprinose povoljnim uvjetima za međusobno čvršće povezivanje svih učesnika u reprodukcijom cjelinama. To je ujedno i garancija za ostvarenje predviđenih planova proizvodnje i otkupa mlijeka do 1985. godine.

Ne ulazeći u sve razloge koji su sada prisutni i koji će pratiti proizvodnju i organizirani prihvat mlijeka u narednom periodu, proizlazi nekoliko zaključaka koji se odnose, ne samo na organizacije udruženog rada iz ove oblasti, nego i na sve ostale koji imaju uticaja na normalizaciju stanja u stočarstvu. Pomenimo najvažnije:

— Opći zaključak svodi se na to da ulaganja u primarnu stočarsku-govedarsku proizvodnju moraju biti potpuna, dovoljna a ne parcijalna. U tom pogledu treba sagledati politiku daljnjeg ulaganja i kreditiranja proizvodnje, počev od stočne hrane do finalnih proizvoda.

— Razrješavanje problema stočne hrane treba tražiti u većem korištenju prirodnih resursa. U tom pravcu trebat će usmjeriti aktivnost na povećanju prinosa s oraničnih površina pod krmnim biljem, livada i pašnjaka. Suvremenije konzerviranje kabaste krme putem siliranja i sušenja mora naći punu primjenu. Za BiH je od posebnog značaja svestranije korištenje postojećih pašnjaka.

— Ubrzati programe razvoja stočarske proizvodnje na individualnom sektoru, te prići široj primjeni umjetnog osjemenjivanja krava kao mjeri, koja uz proizvodnju dovoljnih količina stočne hrane, može kvalitetno izmjeniti postojeći pasminski sastav goveda i dovesti do znatno veće proizvodnje mesa i mlijeka.

— Isto tako ubrzati realizaciju predloženih programa razvoja stočarske proizvodnje na društvenim gazdinstvima.

— Razlozi slabijeg interesa proizvođača za ulaganja u razvoj govedarske proizvodnje leže i u kratkim rokovima vraćanja kredita za rasplodna grla, staje i dr., što u politici daljeg kreditiranja treba imati u vidu.

— Za veći prihvat mlijeka u BiH s individualnog sektora bitno je da se ubrza proces proširenja sabirnih otkupnih mjesta za mlijeko, te pojednostave zahtjevi u pogledu lokacije, građevinske dozvole i dr.

— Dohodovno povezivanje primarne proizvodnje, prerade i prometa stvara širu osnovu za udruživanje rada i sredstava zemljoradnika u najrazličitijim oblicima.

— Za proizvođače mlijeka je veoma bitno da se pravovremeno utvrde proizvođačko-prodajne cijene, držeći se utvrđenih paritetnih odnosa.